

TURINYS

Pratarmė Lietuvos skaitytojui	11
Ižanga	21
I skyrius. KARTUVIŲ VIRVĖ 1946 m. spalio. Alfredo Rosenbergo egzekucija Niurnberge	25
II skyrius. „KĄ TURĖTUME DARYTI?“ 1938 m. rugsėjis. Ml6 siūlo naują politiką, kaip pasipriešinti Hitleriui	30
III skyrius. KAS TAS BARONAS DE ROPPAS? 1954 m. lapkritis. Šnipo paieškos Anglijos kaime	43
IV skyrius. MEISTRISKO ŠNIPO ANATOMIJA 1886-1914 m. Dresdenas, Lietuva, Australija ir Londonas	49
V skyrius. ŽAIDIMAS KAULIUKAIS SU MIRTIMI 1914-1918 m. Aviacija ir belaisvių apklausos	59
VI skyrius. VISOS PASIPIKTINIMO FORMOS 1919 m. Billas de Roppas Berlyne	73
VII skyrius. TARP BOŠŲ IR BOLŠEVIKŲ 1919 m. rugpjūtis. Ardomoji veikla ir gudrybės Lietuvoje	80
VIII skyrius. „MASKVOS NURODYMAI MŪSŲ RAUDONIESIEMS“ 1924 m. spalio. Billas de Roppas ir Zinovjevo laiškas	89

IX skyrius. IŠSIPLĖTUSI MISIJA 1924 m. balandžio-spalio mėn. Nuo žvalgybos operacijos iki politinio sąmokslų	99
X skyrius. „PRIMITYVUMAS MUMYSE“ 1925-1930 m. Spaudimas šnipinėti	109
XI skyrius. STEBINANTYS ATRADIMAI 1925-1930 m. Šnipinėjantis žurnalistas Berlyne	119
XII skyrius. DŽENTELMENIŠKAS DVIEJŲ FRONTŲ VETERANŲ SUSITARIMAS 1931 m. Billas de Roppas „sutaria“ su Rosenbergu ir Hitleriu	127
XIII skyrius. GYVAS RASINĖS NEAPYKANTOS ĮSIKŪNIJIMAS 1931-1933 m. Rosenbergo triumfas ir žlugimas Londone	137
XIV skyrius. GANGSTERIŲ GRUPOUTĖ 1934-1937 m. Paslapčių išgavimas nacių Berlyne	152
XV skyrius. ILGŲJŲ PEILIŲ NAKTIS 1934 m. Žaibo karas ir kraujo vonios	163
XVI skyrius. NACIAI „LABAI NUOŠIRDŪS“ 1934-1936 m. Britanijos žmonių ir karališkosios šeimos mintys	177
XVII skyrius. „JŪSŲ NUOSTABUSIS FIURERIS“ 1930-1938 m. Diplomatai, žurnalistai, šnipai Londone ir Berlyne	192
XVIII skyrius. PAMIŠĖLIO SVAJONĖS 1932-1939 m. Nacių planai dėl Sovietų Sąjungos	203
XIX skyrius. NOKAUTUOJANTIS SMŪGIS 1934-1938 m. Lenktynės su Liuftvafe	216
XX skyrius. RAUDONA ASMENINIO PERSPĖJIMO ŠVIESA 1938-1939 m. Seksas ir įtarinėjimai karo išvakarėse	231

XXI skyrius. „SIŪLAU JUMS IŠVYKTI IŠ VOKIETIJOS“	
1938-1939 m. Atgalinis skaičiavimas iki pasaulinio karo	241
XXII skyrius. NAUJAS SUNKUS SNIEGAS	
1939-1940 m. Billo de Roppo taikdariškos pastangos iš Šveicarijos	254
XXIII skyrius. PAVEIKTAS BRITŲ SLAPTOSIOS TARNYBOS AGENTŲ	
1941 m. gegužė. Hesso misija Škotijoje	266
XXIV skyrius. ŠNIPŲ ASO SAULĖLYDIS	
1939-1945 m. Billas de Roppas karo metų Šveicarijoje	278
XXV skyrius. ŽLUGIMAS	
1945-1946 m. Nacistinės Vokietijos pralaimėjimas	294
XXVI skyrius. PRIE OLIMPO DIEVŲ KELIŲ	
1945-1973 m. Paskutiniai metai	306
XXVII skyrius. VERDIKTAS	
Kiek svarbi buvo Billo de Roppo veikla?	313
Padėka	321
Literatūra	323
Pastabos	330

Pratarmė Lietuvos skaitytojui

Žvalgybos tarnybų veiklos istorija – tema, kurioje visada liks paslapčių ir baltų puslapių. Tik retas slaptasis agentas tampa pasaulinio garso žvaigžde, tik retas kuris, net ir baigęs žvalgybininko karjerą, prabyla apie savo veiklą. Pagrindinis šios knygos herojus Billas de Roppas gali būti pelnytai vadinamas ir žmogumi legenda, ir žmogumi paslaptimi. Iš Šiaurės Lietuvos žemvaldžių, baronų von der Roppų giminės kilusiam Britanijos žvalgybos agentui pavyko prasiskverbti į Adolfui Hitleriui artimų žmonių ratą. Ne tik asmeniškai užmegzti bičiuliškus ryšius su Alfredu Rosenbergu (vienu iš pagrindinių nacių teoretikų, karo metais paskirtu Rytuose okupuotų teritorijų reichsministru), bet ir įgyti fiurerio pasitikėjimą. Manoma, kad būtent Billo de Roppo pateikta informacija Britanijos vyriausybei galiausiai padėjo tinkamai vertinti Hitlerį bei tikruosius jo planus, nors tuo metu pačioje šalyje buvo daugybė nacių simpatikų. XX a. 4-ajame dešimtmetyje de Roppo žvalgybinė informacija sudarė daugiau nei 70 procentų MI6 pranešimų apie nacistinę Vokietiją. Billas de Roppas buvo žmogus, daugybę metų veikęs pilkojoje zonoje. Ten, kur menkiausia klaida galėjo reikšti įkalinimą ar net mirtį.

Lietuvos skaitytoją tikrai sudomins iš senos Baltijos vokiečių giminės kilusio Billo de Roppo ir jo šeimos sąsajos su mūsų kraštu, apie kurias anglų autoriaus knygoje užsimenama nedaug. Vokiečių kėlimasis į rytinį Baltijos pajūrį, pirmiausia į dabartinės Latvijos teritoriją, prasidėjo dar XII amžiuje. Iš pradžių čia kėlėsi katalikų tikėjimą tarp pagonių skleidžiantys vienuoliai, paskui pirkliai, amatininkai, Kalavijuočių ordino sudėtyje atvykę kovoti kilmingi riteriai bei jiems pavaldus žemesnio rango karinis personalas. Ordino valdoms plečiantis šiaurės ir pietų kryptimis, atvykę vokiečiai miestuose pradėjo sudaryti daugumą. Kilmingų giminių atstovai gaudavo valdyti žemes ir tapo vadinamaisiais baronais – privilegijuotu

sluoksniu nukariautoje ir po truputį kolonizuojamoje Livonijoje.

Viena iš Baltijos vokiečių giminių buvo baronai von der Roppai. Šios knygos pagrindinio herojaus Billo de Roppo (tikrasis vardas – Wilhelmas Sylvesteris von der Roppas, 1886–1973) sūnus Robertas (1913–1987) apie savo giminę rašo, kad „ji savo pavardę gavo nuo upės, esančios Livonijoje ir vadinamos Ropu arba Raupa“, taip pat mini tolimą protėvį vardu Teodorikas. XIII a. pradžios istoriniuose šaltiniuose iš tiesų sutinkamas Livonijoje gyvenęs tikėtinas giminės pradininkas Teodorikas de Raupena (lot. *Theodoricus de Raupena*), o Ropu (arba Raupa) lyviai vadino Braslos upę. Prie upės esantis Straupės kaimelis, vėliau išaugęs į miestelį, vokiškai vadintas Ropu. Pasak pagrindinio herojaus sūnaus, jų giminėje būta ir dvasininkų, ir „teutonų riterių“. Pirmieji von der Roppai valdė Straupės apylinkes, o jų palikuonys įsikūrė Kurše. Plintant reformacijai, jie iš katalikybės perėjo į liuteronybę. Ilgainiui giminė taip išsikerojo, kad, anot Billo de Roppo sūnaus, „tapo daugiau klanu nei gimine“.

Per ilgus šimtmečius Livonijos šeimininkai keitėsi, tačiau visais laikotarpiais Baltijos vokiečių baronai išsaugodavo privilegijuotą padėtį, mokėdami sugyventi su visomis valdžiomis: nuo švedų iki rusų. Dalis vokiečių kilmės Livonijos dvarininkų dar Abiejų Tautų Respublikos laikais pirkosi dvarus Lietuvoje. Jau XVIII a. pabaigoje viena iš von der Roppų atšakų valdė didžiulį Pakruojo dvarą, kuriam priklausė daugiau nei 30 tūkstančių hektarų žemės.

Mums rūpimos von der Roppų atšakos istoriją galima skaičiuoti nuo 1767 m., kai Raudonpamūšės dvaro (dab. Pasvalio r., netoli Raubonių) valdytojas Wilhelmas Theodoras von der Roppas susilaukė sūnaus Alexanderio. Suaugęs Alexanderis mėgo lošti kortomis, tad, svečiuodamasis pas tuometį Daudžgirių dvaro (apie 10 km į vakarus nuo Biržų) valdytoją Aleksandrą Bistromą, tą dvarą neva išlošė. Nesusitaikęs su nuosavybės praradimu, Bistromas esą nusišovė. Sunku patvirtinti įvykių autentiškumą, bet 1845 m. dokumentuose Daudžgirių dvaras minimas kaip von der Roppų nuosavybė.

Šis dvaras buvo didesnis už šeimai taip pat priklausiusius Ažuolpamūšės ir Gulbinų dvarus. Iš nedaugelio išlikusių nuotraukų galima susidaryti įspūdį, kaip jis atrodė. Prie pagrindinio pastato durų iš dviejų pusių vedė laiptai, o virš erdvios terasos frontone puikavosi vokiškas užrašas *An Gottes Segen ist Alles Gelegen* (liet. „Nuo Dievo palaiminimo viskas priklauso“). Pirmajame aukšte esančiose patalpose tilpo 50 svečių. Dvarvietėje

buvo parkas, senų liepų supama alėja, tvenkinys su sala, įvairūs ūkinės paskirties pastatai. Didelėse oranžerijose prižiūrėti egzotiniai augalai. Klestėjimo laikais Daudžgirių dvarui priklausė beveik 450 hektarų žemės, čia darbuosis apie 200 žmonių.

1886 m. Daudžgiriuose (pagal kitą versiją, Dresdene) gimęs Billas de Roppas buvo dvarą tariamai kortomis išlošusio Alexanderio von der Roppo anūkas. 1902 m. mirus tėvui Wilhelmui Edmundo (jis palaidotas dvarvietės

kieme ant kalvelės), šeimos turtas buvo padalintas. Ažuolpamūšės dvarą paveldėjo Billo brolis Paulas (Paulius), o Daudžgiriūs – Friedrichas. Pastarasis – ne ką mažiau įdomi asmenybė už pagrindinį šios knygos herojų. Būdamas vokiečių baronu, Friedrichas turėjo puikių ryšių Vokietijos politiniuose sluoksniuose ir dar prieš Pirmąjį pasaulinį karą buvo susijęs su vokiečių žvalgyba. Jis tarpininkavo tarp Lietuvos Tarybos ir Vokietijos vyriausybės, 1916 m. kartu su visuomenininku Juozu Gabriu-Paršaičiu įkūrė Rusijos imperijos pavergtų tautų lygą, o 1917 m. pradėjo leisti laikraštį „Das Neue Litauen“ (liet. „Naujoji Lietuva“), propaguojantį savarankiškos Lietuvos, nors ir kažkiek priklausomos nuo Vokietijos, idėją. Kita vertus, 1919 m. nepritardamas Lietuvos Tarybos politikai, Friedrichas von der Roppas, J. Gabrys bei kiti Baltijos baronai Lietuvoje su buvusių vokiečių pajėgų, o paskui ir bermontininkų pagalba planavo surengti valstybės perversmą, tačiau planų atsisakyta, nes neturėta pakankamai jėgų. 1921 m. Friedrichas įkūrė slaptą „Baltijos ordiną“, vėliau dirbo Vokietijos užsienio reikalų ministerijoje, tapo evangelikų jaunimo grupės vadovu. Parašė keliolika knygų religine tema.

Gulbinų dvaras galėjo atitekti Wilhelmui (Billui), bet pats jis apie tai nieko nepasakojo. Didžiąją dalį vaikystės ir jaunystės Billas praleido Vokietijoje su motina, Lietuvą aplankydamas tik retkarčiais, o paskui įsikūrė

Daudžgirių dvaras XX a. pradžioje. (© James de Ropp)

Anglijoje. Susidomėjimo šeimos paveldu jis niekada nerodė: „Nenorėjau gyventi šeimos dvaruose. Norėjau keliauti.“

Pasak Billo de Roppo sūnaus Roberto, „per Pirmąjį pasaulinį karą Daudžgiriai labai nukentėjo. Nuolatiniai apšaudymai suniokojo sienas ir apgadino stogą. Plėšikaujantys būriai – vokiečių, baltųjų rusų, Raudonosios armijos – slapstėsi pastate, ir visa tai paliko savo žymes. Ant supelijusių, išblukusių tapetų keliomis kalbomis išraižytos nešvankybės. Didelės kokių krosnys, kadaise papuoštos žmones vaizduojančiomis figūrėlėmis, buvo apgriautos. Iš kadaise puikių baldų neliko nė šapelio.“

1922 m. nepriklausomoje Lietuvoje buvo priimtas Žemės reformos įstatymas, apribojantis dvarininkų valdas iki 80 hektarų. Tokiu būdu von der Roppai, kaip ir daugelis kitų stambių žemvaldžių, neteko dalies turto.

Robertas savo akimis matė kadaise ištaigingos dvarvietės nykimą. Po motinos mirties kitą moterį vedęs tėvas veikiausiai nežinojo, ką daryti su dvylikamečiu sūnumi iš pirmosios santuokos. 1925 m. berniukas atvežtas iš Anglijos į Lietuvą ir nuo vieno iki dvejų metų gyveno Daudžgiriuose. Nors dvaras priklausė tėvo broliui Friedrichui, jį prižiūrėjo Ažuolpamūšėje gyvenęs kitas brolis Paulas. Be Roberto, ištuštėjusioje dvarvietėje tuo metu gyveno kelios von der Roppų tarnų ir valstiečių šeimos.

Vėliau šį laikotarpį Robertas prisiminė kaip niūrų gyvenimą griuvėsiuose, kenčiant šaltį ir baimę, visur šmirinėjant žiurkėms. Kita vertus, priverstinė viešnagė Lietuvoje jaunuolį supažindino su vietos žmonių gyvenimu. Jis pramoko daugelį žemės ūkio darbų: kinkyti arklį prie plūgo, arti, šienauti, rišti pėdus. Taip pat užsimena apie lietuvių liaudies dainas: „O dainos! Niekada negirdėjau tokio dainavimo. Lietuviai yra labai sena tauta, o jų kalba gimininga sanskritui. Jie turi dainas, kurios turėtų būti taip pat labai senos. Nors lietuvių šokiai labai gyvi, dainos melancholiškos. Valstiečiai dainuodavo eidami į darbą ir grįždami iš jo, dainuodavo tobuloje harmonijoje. Moterys atlikdavo vieną dalį, vyrai – kitą. Virš plačių pievų sklido šios liūdnos harmonijos, išraiška tautos, kurios likimas tarp dvejų milžinų – germanų ir slavų – visada buvo sunkus. Šie žmonės gyveno skurdžioje žemėje su skurdžiu dirvožemiu ir žiauriu klimatu.“

1927 m. Billas de Roppas pagaliau nusprendė sūnų Robertą išsiųsti į Australiją dirbti pas ūkininkus. Daugiau jaunuolis į Lietuvą negrįžo. Paulas von der Roppas Lietuvoje ūkininkavo iki pat sovietų okupacijos 1940 metais. Nacionalizavus dvarus, jis persikėlė į nacių okupuotą Lenkiją, o 1944 m. nuo artėjančios Raudonosios armijos bėgo į Vokietiją.

Sovietų valdžios perimta dvarvietė toliau nyko, nors čia kurį laiką veikė vaikų namai. XX a. 7-ojo dešimtmečio nuotraukose pagrindinis dvaro pastatas žvelgia išdaužytais langais, nors dar palyginti sveikas, o XXI a. pradžioje buvo likusios tik sienos. Visa tai nepaisant, kad dar nepriklausomybės pradžioje dvarvietė įtraukta į nekilnojamojo paveldo registrą.

2025 m. vasarą apsilankius ten, kur kadaise stūksojo Daudžgirių dvaras, jau niekas nepriminė apie stambių žemvaldžių von der Roppų klestėjimo laikus. Vietoj kadaise prižiūrėtų alėjų ir gėlynų į viršų kilo susiraizgę krūmai ir aukšta žolė. Iš kadaise ištaigingo pagrindinio dvaro pastato telikęs pro tankumyną vos išvelgiamas vienišas raudono mūro fragmentas.

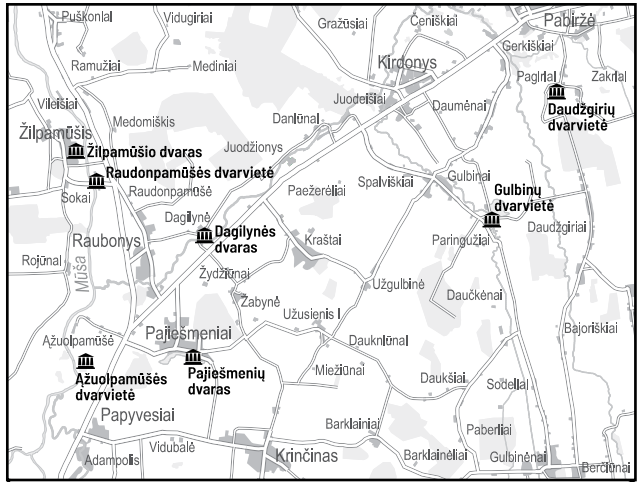
Iš Lietuvos kilusio paslaptingo barono asmenybė iki šiol kelia ne tik istorikų, bet ir visuomenės susidomėjimą. Nors britų žvalgybos istorijoje Billas de Roppas laikomas gana reikšmingu agentu, stebėtina, kad informacijos apie jį maža. Iki pat gyvenimo pabaigos senasis baronas nenoriai kalbėjo apie savo veiklą, pokariu gyveno gana atsiskykęs ir net artimiausi kaimynai nežinojo jo praeities.

Šios informacijos trūkumą ryžosi užpildyti Timas Willasey-Wilsey – Londono karališkojo koledžo karo studijų profesorius, geopolitikos ekspertas, istorikas, buvęs diplomatas. Šiame jo darbe pirmą kartą detaliai išnagrinėta bene labiausiai neįvertinto ir kartu labiausiai užmiršto britų MI6 žvalgybos agento biografija bei žvalgybinė veikla.

Kviečiame naujoje šviesoje susipažinti su baronų von der Roppų Biržų atšakos išskirtiniu atstovu Billu de Roppu.

Daudžgirių dvaro liekanos 2025 m.

Von der Roppų giminei priklausantys dvarai Biržų ir Pasvalio apylinkėse.

Viršuje: Alfredas Rosenbergas (dešinėje), Billas de Roppas, SS karininkas pavarde Riemeris ir vienas iš Rosenbergo personalo narių krečia pokštus prieš kamerą per savo kelionę į Austriją 1938 metais. (© James de Ropp)

Apačioje: Billas de Roppas 1938 metais Austrijoje kalbasi su slaptu nacių spaustuviniu, stebint Rosenbergui (antras iš kairės) ir dviem SS karininkams. (© James de Ropp)

Viršuje: Alfredas Rosenbergas ilsisi savo oficialiame „Mercedes Tourenwagen“ automobilyje per pažintinę kelionę po Austriją kartu su Billu de Roppu 1938 metais. (© James de Ropp)

Apačioje: Billas de Roppas 1938 metais Austrijoje. Originalus vokiškas nuotraukos užrašas skelbia: „Susimąstęs žvilgsnis į Gracą“. (© James de Ropp)

